בראשית · פרק לז

– רש"י –

– בראשית –

– תרגום יונתן –

פרק לז

– רשב"ם –

– תרגום אונקלוס –

– רא"ש –

בראשית · פרק לז

– רש"י –

וישב יעקב וגו'. אַחַר שֶׁכָּתַב לְךָ יִשּׁוּבֵי עֵשָׂו וְתוֹלְדוֹתָיו בְּדֶרֶךְ קְצָרָה, שֶׁלֹּא הָיוּ סְפוּנִים וַחֲשׁוּבִים לְפָרֵשׁ הֵיאַךְ נִתְיַשְּׁבוּ וְסֵדֶר מִלְחֲמוֹתֵיהֶם אֵיךְ הוֹרִישׁוּ אֶת הַחֹרִי, פֵּרֵשׁ לְךָ יִשּׁוּבֵי יַעֲקֹב וְתוֹלְדוֹתָיו בְּדֶרֶךְ אֲרֻכָּה כָּל גִּלְגּוּלֵי סִבָּתָם, לְפִי שֶׁהֵם חֲשׁוּבִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם לְהַאֲרִיךְ בָּהֶם, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּי' דוֹרוֹת שֶׁמֵּאָדָם וְעַד נֹחַ פְּלוֹנִי הוֹלִיד פְּלוֹנִי, וּכְשֶׁבָּא לְנֹחַ הֶאֱרִיךְ בּוֹ, וְכֵן בְּי' דוֹרוֹת שֶׁמִּנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם קִצֵּר בָּהֶם, וּמִשֶּׁהִגִּיעַ אֵצֶל אַבְרָהָם הֶאֱרִיךְ בּוֹ. מָשָׁל לְמַרְגָּלִית שֶׁנָּפְלָה בֵּין הַחוֹל, אָדָם מְמַשְׁמֵשׁ בַּחוֹל וְכוֹבְרוֹ בְּכַבָּרָה עַד שֶׁמּוֹצֵא אֶת הַמַּרְגָּלִית, וּמִשֶּׁמְּצָאָהּ הוּא מַשְׁלִיךְ אֶת הַצְּרוֹרוֹת מִיָּדוֹ וְנוֹטֵל הַמַּרְגָּלִית. דָּ"אַ **וישב יעקב**, הַפִּשְׁתָּנִי הַזֶּה נִכְנְסוּ גְּמַלָּיו טְעוּנִים פִּשְׁתָּן, הַפָּחֳמִי תָּמַהּ אָנָה יִכָּנֵס כָּל הַפִּשְׁתָּן הַזֶּה? הָיָה פִּקֵּחַ אֶחָד מֵשִׁיב לוֹ נִצּוֹץ אֶחָד יוֹצֵא מִמַּפּוּחַ שֶׁלְּךָ שֶׁשּׁוֹרֵף אֶת כֻּלּוֹ, כָּךְ יַעֲקֹב רָאָה אֶת כָּל הָאַלּוּפִים הַכְּתוּבִים לְמַעְלָה, תָּמַהּ וְאָמַר מִי יָכוֹל לְכְבֹשׁ אֶת כֻּלָּן? מַה כְּתִיב לְמַטָּה, אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף, דִּכְתִיב וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ (עובדיה א') – נִצּוֹץ יוֹצֵא מִיּוֹסֵף שֶׁמְּכַלֶּה וְשׁוֹרֵף אֶת כֻּלָּם:

– בראשית –

(א) וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

– תרגום יונתן –

(א) וישֵׁב וְיתֵיב יַעֲקֹב בְּשַׁלְוֵיתָא בְּאַרְעָא תּוֹתָבוּת אָבוּי בְּאַרְעָא דִכְנָעַן

– רשב"ם –

וישב יעקב - עשו הלך אל ארץ מפני יעקב אחיו, אבל יעקב ישב אצל אביו בארץ מגוריו כי לו משפט הבכורה.

– תרגום אונקלוס –

(א) וְיתֵיב יַעֲקֹב בְּאַרְעָא תּוֹתָבוּת אֲבוּהִי בְּאַרְעָא דִכְנָעַן:

– רא"ש –

וי"ש רמז לסבות שאירעו ליעקב יוסף שמעון בנימין מדלא כתיב ויגר יעקב:

בראשית · פרק לז

— רש"י —

אלה תולדות יעקב. וְאֵלֶּה שֶׁל תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב, אֵלּוּ יְשׁוּבֵיהֶם וְגִלְגּוּלֵיהֶם עַד שֶׁבָּאוּ לִכְלַל יִשּׁוּב, סִבָּה רִאשׁוֹנָה יוֹסֵף בֶּן י"ז וְגוֹמֵר, עַל יְדֵי זֶה נִתְגַּלְגְּלוּ וְיָרְדוּ לְמִצְרַיִם, זֶהוּ אַחַר יִשּׁוּב פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא לִהְיוֹת דָּבָר דָּבוּר עַל אָפְנָיו. וּמ"א דּוֹרֵשׁ תֻּלָּה הַכָּתוּב תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב בְּיוֹסֵף מִפְּנֵי כַּמָּה דְּבָרִים, אַחַת, שֶׁכָּל עַצְמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לֹא עָבַד אֶצֶל לָבָן אֶלָּא בְּרָחֵל, וְשֶׁהָיָה זִיו אֵיקוֹנִין שֶׁל יוֹסֵף דּוֹמֶה לוֹ, וְכָל מַה שֶּׁאֵרַע לְיַעֲקֹב אֵרַע לְיוֹסֵף: זֶה נִשְׁטַם וְזֶה נִשְׁטַם, זֶה אָחִיו מְבַקֵּשׁ לְהָרְגוֹ וְזֶה אֶחָיו מְבַקְּשִׁים לְהָרְגוֹ, וְכֵן הַרְבֵּה בְּבָ"ר. וְעוֹד נִדְרָשׁ בּוֹ **וישב**, בִּקֵּשׁ יַעֲקֹב לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה, קָפַץ עָלָיו רָגְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף – צַדִּיקִים מְבַקְּשִׁים לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה, אָמַר הַקָּבָ"ה לֹא דַיָּן לַצַּדִּיקִים מַה שֶּׁמְּתֻקָּן לָהֶם לָעוֹלָם הַבָּא, אֶלָּא שֶׁמְּבַקְּשִׁים לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה בָּעוֹלָם הַזֶּה:

והוא נער. שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה נַעֲרוּת, מְתַקֵּן בִּשְׂעָרוֹ, מְמַשְׁמֵשׁ בְּעֵינָיו, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִרְאֶה יָפֶה:

את בני בלהה. כְּלוֹמַר וְרָגִיל אֵצֶל בְּנֵי בִלְהָה, לְפִי שֶׁהָיוּ אֶחָיו מְבַזִּין אוֹתָן וְהוּא

— רשב"ם —

אלה תולדות יעקב - ישכילו ויבינו אוהבי שכל מה שלימדונו רבותינו, כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו. אף כי עיקרה של תורה באה ללמדנו ולהודיענו ברמיזת הפשט וההגדות וההלכות והדינין ועל ידי אריכות הלשון ועל ידי שלושים ושתים מידות של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי וע"י שלש עשרה מידות של ר' ישמעאל והראשונים מתוך חסידותם נתעסקו לנטות אחרי הדרשות שהן עיקר ומתוך כך לא הורגלו בעומק פשוטו של מקרא. ולפי שאמרו חכמים: אל תרבו בניכם בהגיון. וגם אמרו: העוסק במקרא מדה ואינה מדה, העוסק בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו ומתוך כך לא הורגלו כל כך בפשוטן של מקראות וכדאמרינן במסכת שבת: הוינא בר תמני סרי שנין וגרסינן כולה תלמודא ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו. וגם רבינו שלמה אבי אמי מאיר עיני גולה שפירש תורה נביאים וכתובים, נתן לב לפרש פשוטו של מקרא. ואף אני שמואל ב"ר מאיר חתנו זצ"ל נתווכחתי עמו ולפניו והודה לי שאילו היה לו פנאי, היה צריך לעשות פירושים אחרים לפי הפשטות המתחדשים בכל יום. ועתה יראו המשכילים

— בראשית —

(ב) אֵלֶּה ן תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־שְׁבַע ע־ עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֹעֶה אֶת־אֶחָיו בַּצֹּאן וְהוּא נַעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דִּבָּתָם רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם:

— תרגום יונתן —

(ב) אִלֵּין זַרְעַיָּת יַעֲקֹב יוֹסֵף בַּר שַׁבְסְרֵי שְׁנִין הֲוָה בְּמֵיפְקֵיהּ מִן בֵּית מְדְרָשָׁא וְהוּא טְלֵה מִתְרַבֵּי עִם בְּנֵי בִלְהָה וְעִם בְּנֵי זִלְפָּה נְשַׁיָּא דְּאָבוֹי וְאַיְיתֵי יוֹסֵף יַת טִיבֵיהוֹן בִּישׁ דְּחָמְנוּן דְּאָכְלִין בִּשְׂרָא דְּתָלִישׁ מִן חַיְוָא חַיָּיא יַת אוּדְנַיָּיא וְיַת דְּנַבַיָּיא וְאָתָא וְתַנִּי לְוָת אֲבוּהוֹן

— תרגום אונקלוס —

(ב) אִלֵּין תּוֹלְדַת יַעֲקֹב יוֹסֵף בַּר שְׁבַע עַסְרֵי שְׁנִין (כַּד) הֲוָה רָעֵי עִם אֲחוֹהִי בַּעֲנָא וְהוּא **מְרַבֵּי** עִם בְּנֵי בִלְהָה וְעִם בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אֲבוּהִי וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת דִּבָּהוֹן בִּישָׁא לְוָת אֲבוּהוֹן:

— ראב"ש —

בראשית · פרק לז

– רש"י –

מְקֹרָבָן:

את דבתם רעה. כָּל רָעָה שֶׁהָיָה רוֹאֶה בְּאֶחָיו בְּנֵי לֵאָה הָיָה מַגִּיד לְאָבִיו, שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין אֵבֶר מִן הַחַי, וּמְזַלְזְלִין בִּבְנֵי הַשְּׁפָחוֹת לִקְרוֹתָן עֲבָדִים, וַחֲשׁוּדִים עַל הָעֲרָיוֹת, וּבִשְׁלְשָׁתָן לָקָה: וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים בִּמְכִירָתוֹ וְלֹא אָכָלוּהוּ חַי, וְעַל דִּבָּה שֶׁסִּפֵּר עֲלֵיהֶם שֶׁקּוֹרִין לַאֲחֵיהֶם עֲבָדִים – "לְעֶבֶד נִמְכַּר יוֹסֵף", וְעַל עֲרָיוֹת שֶׁסִּפֵּר עֲלֵיהֶם, וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת אֲדֹנָיו וְגוֹ':

דבתם. כָּל לְשׁוֹן דִּבָּה פרלדי"ץ בְּלַעַז, כָּל מַה שֶּׁהָיָה יָכוֹל לְדַבֵּר בָּהֶם רָעָה, הָיָה מְסַפֵּר:

דבה. לְשׁוֹן דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים (שיר ז'):

בן זקנים. שֶׁנּוֹלַד לוֹ לְעֵת זִקְנָתוֹ. וְאֶנְקְלוֹס תִּרְגֵּם בַּר חַכִּים הוּא לֵהּ –

– בראשית –

(ג) וְיִשְׂרָאֵ֛ל ל אָהַ֥ב ב אֶת־יוֹסֵ֖ף מִכָּל־בָּנָ֑יו ו כִּי־בֶ֤ן־זְקֻנִים֙ הוּא֙ לוֹ֔ וְעָשָׂ֥ה לוֹ֖ כְּתֹנֶ֥ת פַּסִּֽים׃

– תרגום יונתן –

(ג) וְיִשְׂרָאֵל רְחֵים יַת יוֹסֵף מִכָּל בְּנוֹי אֲרוּם אִיקוּנֵי דְיוֹסֵף דַמְיִין לְאִיקוּנִין דִילֵיהּ וְעָבַד לֵיהּ פַּרְגּוֹד מְצוּיָר

– רשב"ם –

מה שפירשו הראשונים.

אלה תולדות יעקב - אלה המקראות ומאורעות שאירעו ליעקב. והנה זה הבל הוא, כי כל אלה תולדות האמורים בתורה ובכתובים יש מהם שמפרש בני האדם ויש מהם רבים שמפרשים בני בנים, כאשר פירשתי באלה תולדות נח. למעלה בפ' בראשית כתיב: ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת. ואחרי כן מפרש כי העולם חטאו: ונח מצא חן ואחרי כן מפרש: אלה תולדות נח בני בניו היאך כי שלשה בנים היה לו וצווה הקב"ה להכניסם בתיבה י"ב חדש ובצאתם ויולדו להם בנים אחר המבול, עד שעולים לשבעים בנים שהיו שבעים אומות, כדכתיב: מאלה נפרדו וגו'. וכן בעשו פרשה ראשונה מפרש בני עשו שנולדו לו במקום אביו ואחרי כן וילך אל ארץ וגו' וישב לו בהר שעיר וכל הפרשה. וכתיב: אלה תולדות עשו אבי אדום בהר שעיר. וכל פרשה שנייה זאת בבני עשו, וכשם שמצינו בעשו שפירש שבניו נולדו במגורי אביו קודם שהלך אל ארץ מפני יעקב, ובני בניו נולדו בהר שעיר, כן ביעקב למעלה כתיב: ויהיו בני יעקב שנים עשר וגו'. ומפרש לבסוף אלה בני יעקב אשר ילדו לו בפדן ארם ויבא אל יצחק אביו וגו' הרי פירש בניו של יעקב והיכן נולדו כאשר עשה בבני עשו. ועתה כותב אלה

– תרגום אונקלוס –

(ג) וְיִשְׂרָאֵל רְחֵם יָת יוֹסֵף מִכָּל בְּנוֹהִי אֲרֵי בַּר חַכִּים הוּא לֵיהּ וַעֲבַד לֵיהּ כְּתוֹנָא דְפַסֵּי׃

– ראב"ש –

כתונת פסים. ובנימין היה בן ימים כמו זקן ושבע ימים וכן לקץ הימין שפירושו לקץ הימים וכן לא יאמין בחיין כמו בחיים לפי שהיה זקן כשהולידו וזקן בא בימים יותר מזקן גרידא. וא"ת היה לו לעשות כתונת פסים לבנימין יותר מיוסף. וי"ל שהיה קטן כ"כ שלא היה יודע בטיב קישוט לשמור עצמו מטינוף ולכך לא עשה לו כתונת פסים. וא"ת מאי שנא בחלומות פרעה אמר על השנות החלום פעמים כי נכון הדבר מעם ה' ועל חלומות יוסף חלם פעמים ולא באו עד כ"ב שנים. י"ל דחלומות יוסף היו בשני לילות אבל חלומות פרעה היו בלילה אחת. אמרו בגמ' במגילה על פסוק לכולם

בראשית · פרק לז

– רש"י –

כָּל מַה שֶּׁלָּמַד מִשֵּׁם וָעֵבֶר מָסַר לוֹ. דָּ"אַ, שֶׁהָיָה זִיו אִיקוֹנִין שֶׁלּוֹ דּוֹמֶה לוֹ:

פסים. לְשׁוֹן כְּלִי מֵילָת, כְּמוֹ כַּרְפַּס וּתְכֵלֶת, וּכְמוֹ כְּתֹנֶת הַפַּסִּים דְּתָמָר וְאַמְנוֹן, וּמ"אַ עַ"שֵׁ צָרוֹתָיו, שֶׁנִּמְכַּר לְפוֹטִיפַר וְלַסּוֹחֲרִים וְלַיִּשְׁמְעֵאלִים וְלַמִּדְיָנִים:

ולא יכלו דברו לשלום. מִתּוֹךְ גְּנוּתָם לָמַדְנוּ שִׁבְחָם, שֶׁלֹּא דִּבְּרוּ אַחַת בַּפֶּה וְאַחַת בַּלֵּב:

– בראשית –

(ד) וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אֹתוֹ אָהֵב אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם:

– תרגום יונתן –

(ד) וְחָמוּן אָחוּי אֲרוּם יָתֵיהּ רְחֵם אֲבוּהוֹן מִכָּל אָחוֹי וְנָטְרוּ לֵיהּ בָּבֵי וְלָא צָבָן לְמַלָּלָא עִמֵּיהּ שְׁלָם

– רשב"ם –

תולדות יעקב בני בניו שהיו שבעים והיאך נולדו. כיצד יוסף היה בן שבע עשרה שנה ונתקנאו בו אחיו ומתוך כך ירד יהודה מאת אחיו והיה לו בנים בכזיב ובעדולם שלה ופרץ וזרח ונתגלגל הדבר שיוסף הורד מצרימה ונולדו לו במצרים מנשה ואפרים ושלח יוסף בשביל אביו וביתו עד שהיו שבעים, וכל זה היה צריך משה רבנו לכתוב שעל זה הוכיחם בשבעים נפש ירדו אבותיך וגו'.

בן שבע עשרה שנה - להודיעך כי עשרים ושתים שנה נעלם מאביו יעקב, שהרי בן שלשים שנה היה בעמדו לפני פרעה ושבע שנים השובע ושני שנים של רעב ואז בא אביו, כדכתיב: ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר.

היה רועה את אחיו בצאן - בני לאה, לפי דרך ארץ קרא אחיו ולא בני השפחות.

והוא נער את בני בלהה וגו' - נערותו ורגילותו ומשתאיו היו עם בני בלהה ובני זלפה ומתוך כך התחילו אחיו בני לאה לשנוא אותו.

את אחיו - עם אחיו רועה ובשמחת נערותו היה נבדל מהם ורגיל עם בני השפחות ולא עימהם כמו נער. כדכתיב: כי נער ישראל. וכתיב: יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו. הולך ומונה כל מיני עניינים שגרמו לשנוא אותו. וגם -

ויבא יוסף את דבתם רעה - את דיבתם של אחיו רעה. כמדרש אגדה לפי פירושי, שאמר לאביו: כך מבזים הם בני השפחות אבל אני מכבדם ואני רגיל אצלם. פשטנים אחרים לא עמדו על העיקר.

– תרגום אונקלוס –

(ד) וַחֲזוֹ אֲחוֹהִי אֲרֵי יָתֵיהּ רְחֵם אֲבוּהוֹן מִכָּל אֲחוֹהִי וּסְנוֹ יָתֵיהּ וְלָא **צָבָן** לְמַלָּלָא עִמֵּיהּ לְשָׁלָם:

– רא"ש –

נתן חליפות שמלות ולבנימין נתן. אפשר דבר שנצטער בו אותו צדיק יכשל בו זרעו דאמר רב לעולם אל ישנה אדם את בנו בין הבנים שבשביל משקל שתי סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף ירדו אבותינו מצרימה. וא"ת ומאי מדמה וכי לא היה ליוסף לכבד אחיו מאב ואם יותר משאר אחים ואין שם קנאה אבל יעקב היה מטיל בהם קנאה שהיו בניו כולם זה כמו זה. ויש לומר דה"ק מכל מקום היה לו ליוסף לכבד את בנימין יותר מריבוי כסף ולא מבגדים שהיו נראים לעינים שהרי נכשל בו אותו הצדיק במה שעשה ליוסף כתונת פסים תדע שכך הוא שהרי לא תירץ התם אלא מבגדים שניבא שיצא ממנו מרדכי שעתיד לצאת בחמשה מלבושים תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן ולא תירץ מג'

בראשית · פרק לז

– רש"י –

דברו. לְדַבֵּר עִמּוֹ:

מאלמים אלמים. כְּתַרְגּוּמוֹ מְאַסְּרִין אֱסָרִין – עֳמָרִין, וְכֵן נִשָּׂא אֲלֻמֹּתָיו (תהלים קכ"ו), וְכָמוֹהוּ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה וְהָאֲלֻמּוֹת נוֹטֵל וּמַכְרִיז:

קמה אלמתי. נִזְקְפָה:

וגם נצבה. לַעֲמֹד עַל עָמְדָהּ בִּזְקִיפָה:

ועל דבריו. עַל דְּבָתָם רָעָה שֶׁהָיָה מֵבִיא לַאֲבִיהֶם:

– בראשית –

(ה) וַיַּחַלְמ֣וּ יוֹסֵ֔ף חֲל֖וֹם וַיַּגֶּ֣ד לְאֶחָ֑יו וַיּוֹסִ֣פוּ ע֔וֹד שְׂנֹ֖א אֹתֽוֹ׃

(ו) וַיֹּ֣אמֶר אֲלֵיהֶ֗ם שִׁמְעוּ־נָ֛א הַחֲל֥וֹם הַזֶּ֖ה אֲשֶׁ֥ר חָלָֽמְתִּי׃

(ז) וְהִנֵּ֨ה אֲנַ֜חְנוּ מְאַלְּמִ֣ים אֲלֻמִּ֗ים בְּת֙וֹךְ֙ הַשָּׂדֶ֔ה וְהִנֵּ֤ה קָמָה֙ אֲלֻמָּתִ֣י וְגַם־נִצָּבָ֔ה וְהִנֵּ֨ה תְסֻבֶּ֜ינָה אֲלֻמֹּתֵיכֶ֗ם וַתִּשְׁתַּחֲוֶ֛ינָה לַאֲלֻמָּתִֽי׃

(ח) וַיֹּ֣אמְרוּ ל֗וֹ אֶחָיו֙ הֲמָלֹ֣ךְ תִּמְלֹ֔ךְ עָלֵ֖ינוּ אִם־מָשׁ֣וֹל תִּמְשֹׁ֔ל בָּ֑נוּ וַיּוֹסִ֣פוּ ע֔וֹד שְׂנֹ֖א אֹת֥וֹ עַל־חֲלֹמֹתָ֖יו וְעַל־דְּבָרָֽיו׃

– תרגום יונתן –

(ה) וַחַלָם יוֹסֵף חֵילְמָא וְתַנִי לְאָחוֹהִי וְאוֹסִיפוּ לְמִנְטַר תּוּב לֵיהּ בָּבוּ

(ו) וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמָעוּ כְּדוֹן חֵלְמָא הָדֵין דִּי חֲלֵימִית

(ז) וְהָא אֲנַחְנָא מְפַרְכִין פֵּירוּכִין בְּגוֹ חַקְלָא וְהָא קֵמַת פּוּרְכָתִי וְאוּף אִזְדְּקִיפַת וְהָא מִתְחַזְרָן פּוּרְכָתֵיכוֹן וְגַחְנוֹן לְפוּרְכָתִי

(ח) וַאֲמָרוּ לֵיהּ אֲחוֹהִי הֲלְמִמְלָךְ אַנְתְּ מְדַמֵּי עֲלָנָא אִין לְמִשְׁלַט אַנְתְּ סְבִיר עֲלָנָא וְאוֹסִיפוּ תּוּב לְמִינְטַר לֵיהּ בָּבוּ עַל חֶלְמוֹי וְעַל פִּתְגָמוֹי

– רשב"ם –

וישראל אהב וגו' - כל זה גרם הקנאה.

בן זקונים - כי אחרון היה לי"א בנים, אבל בנימין לא נולד אחרי כן עד זמן מרובה והרבה קודם שנולד בנימין, היה לו בן זקונים והתחיל לאוהבו.

פסים - מעיל.

ועל דבריו - ויבא יוסף את דבתם רעה.

– תרגום אונקלוס –

(ה) וַחַלַם יוֹסֵף חֶלְמָא וְחַוִי לַאֲחוֹהִי וְאוֹסִיפוּ עוֹד סְנוֹ יָתֵיהּ׃

(ו) וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמָעוּ כְעַן חֶלְמָא הָדֵין דִּי חֲלֵמִית׃

(ז) וְהָא אֲנַחְנָא מְאַסְּרִין אֱסָרִן בְּגוֹ חַקְלָא וְהָא קָמַת אֱסָרְתִי וְאַף אִזְדְּקָפַת וְהָא מְסְתַּחֲרָן אֱסָרְתְכוֹן וְסָגְדָן לֶאֱסָרְתִי׃

(ח) וַאֲמָרוּ לֵיהּ אֲחוֹהִי הֲמַלְכוֹ **אַתְּ מְדַמֵּי לְמִמְלַךְ עָלָנָא אוֹ שׁוּלְטָן אַתְּ סְבִיר לְמִשְׁלַט בָּנָא** וְאוֹסִיפוּ עוֹד סְנוֹ יָתֵיהּ עַל חֶלְמוֹהִי וְעַל פִּתְגָמוֹהִי׃

– ראב"ש –

מאות כסף שהוסיף לו. וא"ת וכי בשביל פסים ירדו למצרים והלא כבר נגזר בברית בין הבתרים. וי"ל אלמלא פסים היו נעין ונדין מארץ אל ארץ ולא מיושבים כדאשכחן ויגר אברהם ויגר יצחק וכתיב כי גר יהיה זרעך וכו':

ויוסיפו עוד שנא אותו. וא"ת איש כמוהו כיוסף נבון וחכם איך היה מספר חלומותיו לעיני אחיו אחר שהיה יודע שהיו שונאין אותו על חלומותיו ועל דבריו ובכל יום היה מוסיף קנאה בינו וביניהם. ויש לומר דיוסף היה בר חכים ורואה באספקלרייא המאירה ואמרי' הכובש נבואתו במיתה פירוש המעלים ומכסה את הנבואה שהראו לו מן השמים חייב מיתה בידי שמים אמר מוטב שאפול בידי אדם ומספק אנצל בידי שמים משאפול בידי שמים חלילה נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו:

בראשית · פרק לז

– רש"י –

– בראשית –

(ט) וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי:

– תרגום יונתן –

(ט) וַחֲלָם תּוּב חֶלְמָא חוֹרָנָא וְתַנִּי יָתֵיהּ לְאָחוֹי וַאֲמַר הָא חֶלֵימִית חֶלְמָא תּוּב וְהָא שִׁמְשָׁא וְסִיהֲרָא וְחַד סַר כּוֹכְבַיָּא גָּחֲנָן לִי

– רשב"ם –

אלה תולדות יעקב - אלה המקראות ומאורעות שאירעו ליעקב. והנה זה הבל הוא, כי כל אלה תולדות האמורים בתורה ובכתובים יש מהם שמפרש בני האדם ויש מהם רבים שמפרשים בני בנים, כאשר פירשתי באלה תולדות נח. למעלה בפ' בראשית כתיב: ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת. ואחרי כן מפרש כי העולם חטאו: ונח מצא חן ואחרי כן מפרש: אלה תולדות נח בני בניו היאך כי שלשה בנים היה לו וצווה הקב"ה להכניסם בתיבה י"ב חדש ובצאתם ויולדו להם בנים אחר המבול, עד שעולים לשבעים בנים שהיו שבעים אומות, כדכתיב: מאלה נפרדו וגו'. וכן בעשו פרשה ראשונה מפרש בני עשו שנולדו לו במקום אביו ואחרי כן וילך אל ארץ וגו' וישב לו בהר שעיר וכל הפרשה. וכתיב: אלה תולדות עשו אבי אדום בהר שעיר. וכל פרשה שנייה זאת בבני עשו, וכשם שמצינו בעשו שפירש שבניו נולדו במגורי אביו קודם שהלך אל ארץ מפני יעקב, ובני בניו נולדו בהר שעיר, כן ביעקב למעלה כתיב: ויהיו בני יעקב שנים עשר וגו'. ומפרש לבסוף אלה בני יעקב אשר ילדו לו בפדן ארם ויבא אל יצחק אביו וגו' הרי פירש בניו של יעקב והיכן נולדו כאשר עשה בבני עשו. ועתה כותב אלה תולדות יעקב בני בניו שהיו שבעים והיאך נולדו. כיצד יוסף היה בן שבע עשרה שנה ונתקנאו בו אחיו ומתוך כך ירד יהודה מאת אחיו והיה לו בנים בכזיב ובעדולם שלה ופרץ וזרח ונתגלגל הדבר שיוסף הורד מצרימה ונולדו לו במצרים מנשה ואפרים ושלח יוסף בשביל אביו וביתו עד שהיו שבעים, וכל זה היה צריך משה רבנו לכתוב שעל זה

– תרגום אונקלוס –

(ט) וַחֲלַם עוֹד חֶלְמָא אָחֳרָנָא וְאִשְׁתָּעֵי יָתֵיהּ לַאֲחוֹהִי וַאֲמַר הָא חֶלֵמִית חֶלְמָא עוֹד וְהָא שִׁמְשָׁא וְסַהֲרָא וְחַד עֲשַׂר כּוֹכְבַיָּא סָגְדָן לִי:

– רא"ש –

בראשית · פרק לז

– רש"י –

ויספר אל אביו ואל אחיו. לְאַחַר שֶׁסִּפֵּר אוֹתוֹ לְאֶחָיו חָזַר וְסִפְּרוֹ לְאָבִיו בִּפְנֵיהֶם:

ויגער בו. לְפִי שֶׁהָיָה מֵטִיל שִׂנְאָה עָלָיו:

הבוא נבוא. וַהֲלֹא אִמְּךָ כְּבָר מֵתָה, וְהוּא לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהַדְּבָרִים מַגִּיעִין לְבִלְהָה שֶׁגִּדְּלַתּוּ כְּאִמּוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ לָמְדוּ מִכָּאן שֶׁאֵין חֲלוֹם בְּלֹא דְּבָרִים בְּטֵלִים, וְיַעֲקֹב נִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא הַדָּבָר מִלֵּב בָּנָיו שֶׁלֹּא יְקַנְאוּהוּ, לְכָךְ אָמַר לוֹ הֲבוֹא נָבוֹא וְגוֹ' – כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר בְּאִמְּךָ כָּךְ הַשְּׁאָר הוּא בָּטֵל:

שמר את הדבר. הָיָה מַמְתִּין וּמְצַפֶּה מָתַי יָבֹא, וְכֵן שֹׁמֵר אֱמֶנִים (ישעיהו כ"ו), וְכֵן לֹא תִשְׁמֹר עַל חַטָּאתִי (איוב י"ד) – לֹא תַמְתִּין:

– בראשית –

(י) וַיְסַפֵּר אֶל־אָבִיו֙ וְאֶל־אֶחָ֔יו וַיִּגְעַר־בּ֖וֹ אָבִ֑יו וַיֹּ֣אמֶר לוֹ֮ מָ֣ה הַחֲלוֹם֒ הַזֶּ֣ה אֲשֶׁר־חָלָ֗מְתָּ הֲבוֹא֩ נָב֨וֹא אֲנִ֜י וְאִמְּךָ֧ וְאַחֶ֛יךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹ֥ת לְךָ֖ אָֽרְצָה׃

(יא) וַיְקַנְאוּ־בוֹ֙ אֶחָ֔יו וְאָבִ֕יו שָׁמַ֖ר אֶת־הַדָּבָֽר׃

– תרגום יונתן –

(י) וְאִשְׁתְּעִי לְאָבוֹי וּלְאָחוֹי וּנְזַף בֵּיהּ אָבוֹי וַאֲמַר לֵיהּ מָה חֶלְמָא הָדֵין דְּחַלֵּימְתָּא הֲמֵיתָא נֵיתֵי אֲנָא וְאִמָּךְ וְאָחָךְ לְמִגְחַן לָךְ עַל אַרְעָא

(יא) וְקַנִּיאוּ בֵּיהּ אֲחוֹהִי וְאָבוֹי נָטַר בְּלִבֵּיהּ יַת פִּתְגָמָא

– רשב"ם –

הוכיחם בשבעים נפש ירדו אבותיך וגו'.

מה החלום הזה וגו' - אפילו היתה אמו קיימת היה אומר להוכיחו.

ואביו שמר את הדבר - מה צורך לכתוב זה? אלא שכשבאה לו הבשורה ולא האמין לבניו שהוא חי וירא ישראל את העגלות אשר שלח פרעה, כי לא נשלחו כי אם על פי המלך כמו שכתוב שם עגלות על פי פרעה, אז האמין על ידי החלומות שמוכיחין שסופו להיות מושל. ועגלות הללו על ידי מלכות וממשלה באים ומתוך כך אמר: רב עוד יוסף בני חי. כי תימה גדולה היה היאך האמין אחרי שראה כתנתו מלאה דם כמו שנחרד יצחק על יעקב, בשביל שמצא שער בחלקת צווארו.

– תרגום אונקלוס –

(י) וְאִשְׁתְּעִי לַאֲבוּהִי וְלַאֲחוֹהִי וּנְזַף בֵּיהּ אֲבוּהִי וַאֲמַר לֵיהּ מָה חֶלְמָא הָדֵין דִּי חַלֵּמְתָּא הֲמֵיתָא נֵיתֵי אֲנָא וְאִמָּךְ וְאַחָיִךְ לְמִסְגַּד לָךְ עַל אַרְעָא:

(יא) וְקַנִּיאוּ בֵיהּ אֲחוֹהִי וַאֲבוּהִי נְטַר יָת פִּתְגָמָא:

– ראב"ש –

בראשית · פרק לז

– בראשית –

(יב) וַיֵּלְכוּ אֶחָיו לִרְעוֹת אֶת־צֹאן אֲבִיהֶם בִּשְׁכֶם:

(יג) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הֲלוֹא אַחֶיךָ רֹעִים בִּשְׁכֶם לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּנִי:

– תרגום יונתן –

(יב) וַאֲזָלוּ אָחוֹי לְמִרְעֵי יַת עָנָא דַּאֲבוּהוֹן בִּשְׁכֶם

(יג) וַהֲוָה לִזְמַן יוֹמִין וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲלָא אָחָךְ רָעָן בִּשְׁכֶם וּדְחֵיל דִּילְמָא יֵיתוּן חִינָאֵי וְיִמְחִינוּן עַל עֵיסַק דִּי מְחוֹ יַת חֲמוֹר וְיַת שְׁכֶם וְיַת יַתְבֵי קַרְתָּא אִיתָא כְּדוֹן וַאֲשַׁלְחִינָךְ לְוָתְהוֹן וַאֲמַר לֵיהּ הָא נָא

– רש"י –

לרעות את צאן. נָקוּד עַל אֶת, שֶׁלֹּא הָלְכוּ אֶלָּא לִרְעוֹת אֶת עַצְמָן:

הנני. לְשׁוֹן עֲנָוָה וּזְרִיזוּת, נִזְדָּרֵז לְמִצְוַת אָבִיו, וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בְּאֶחָיו שֶׁשּׂוֹנְאִין אוֹתוֹ:

– תרגום אונקלוס –

(יב) וַאֲזָלוּ אֲחוֹהִי לְמִרְעֵי יָת עָנָא דַּאֲבוּהוֹן בִּשְׁכֶם:

(יג) וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲלָא אַחָיךְ רָעָן בִּשְׁכֶם אֱתָא וְאֶשְׁלְחִנָּךְ לְוָתְהוֹן וַאֲמַר לֵיהּ הָא אֲנָא:

– ראב"ע –

לרעות את צאן. נקוד על את שלא הלכו אלא לרעות את עצמן כדפרש"י והוא לשון בראשית רבא פי' לפי' כלומר באותו מהלך נתגלגל הדבר ונתפרנסו כולם כדכתיב ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו והאי דכתיב צאן אביהם כמו נוהג כצאן יוסף ואתנה צאני צאן מרעיתי וה"פ לא הלכו לרעות הצאן ממש אלא לרעות נפשם כדפי' רש"י: אכן עדיין מגומגם הלשון איך מוכיח מניקוד את. לכן הוספתי על שמועתי אלו היה את צאן בלא נקודה הייתי דורשו את הצאן המיוחדת תמיד לרעות כמו שאחז"ל בפרק קמא דביצה ניחא למ"ד שדרכו לימנות וכן פי' את המיוחד לימנות אבל עתה שנקוד את הרי הוא כמו שאינו ונדרוש כמו שדורש בב"ר:

– רשב"ם –

הלא אחיך רועים בשכם - במקום סכנה שהרגו אנשי המקום. זה שמעתי מר' יוסף קרא חברינו והנאה לי.

בראשית · פרק לז

– רש"י –

מעמק חברון. וַהֲלֹא חֶבְרוֹן בָּהָר, שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן (במדבר י"ג), אֶלָּא מֵעֵצָה עֲמֻקָּה שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק הַקְּבוּר בְּחֶבְרוֹן, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם בֵּין הַבְּתָרִים כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ (בראשית ט"ו:י"ג):

ויבא שכמה. מָקוֹם מוּכָן לְמַרְעָנוּת, שָׁם קִלְקְלוּ הַשְּׁבָטִים, שָׁם עִנּוּ אֶת דִּינָה, שָׁם נֶחְלְקָה מַלְכוּת בֵּית דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֵּלֶךְ רְחַבְעָם שְׁכֶמָה (מלכים א י"ב):

– בראשית –

(יד) וַיֹּאמֶר לוֹ לֶךְ־נָא רְאֵה אֶת־שְׁלוֹם אַחֶיךָ וְאֶת־שְׁלוֹם הַצֹּאן וַהֲשִׁבֵנִי דָּבָר וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׁכֶמָה:

– תרגום יונתן –

(יד) וַאֲמַר לֵיהּ אִיזֵל כְּדוֹן חֲמֵי יַת שְׁלַם אָחָךְ וְיַת שְׁלַם עָנָא וַאֲתַיְבְנִי פִּתְגָמָא וְשַׁדְרֵיהּ עַל עֵיטָא עֲמִיקְתָּא דְּאִתְמַלֵּל עִם אַבְרָהָם בְּחֶבְרוֹן וּבְהַהוּא יוֹמָא הֲוָה שָׁרוּי גָּלוּתָא דְּמִצְרַיִם וְקָם וְאָתָא יוֹסֵף לִשְׁכֶם

– רשב"ם –

ויבא שכמה - ולא מצאם.

– תרגום אונקלוס –

(יד) וַאֲמַר לֵיהּ אִזֵיל **כְּעַן** חֲזֵי יָת שְׁלָמָא דְּאָחוּךְ וְיָת שְׁלָמָא דְּעָנָא וַאֲתֵיבְנִי פִּתְגָמָא וְשַׁלְחֵיהּ **מִמֵּישַׁר** חֶבְרוֹן וַאֲתָא לִשְׁכֶם:

– רא"ש –

בראשית · פרק לז

— רש"י —

וימצאהו איש. זֶה גַּבְרִיאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר וְהָאִישׁ גַּבְרִיאֵל (דניאל ט כא):

נסעו מזה. הִסִּיעוּ עַצְמָן מִן הָאַחְוָה:

נלכה דתינה. לְבַקֵּשׁ לְךָ נִכְלֵי דָתוֹת שֶׁיְּמִיתוּךָ בָהֶם. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ שֵׁם מָקוֹם הוּא, וְאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ:

ויתנכלו. נִתְמַלְּאוּ נְכָלִים וְעַרְמוּמִית:

אתו. כְּמוֹ אִתּוֹ, עִמּוֹ, כְּלוֹמַר, אֵלָיו:

— בראשית —

(טו) וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תֹעֶה בַּשָּׂדֶה וַיִּשְׁאָלֵהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה־תְּבַקֵּשׁ:

(טז) וַיֹּאמֶר אֶת־אַחַי אָנֹכִי מְבַקֵּשׁ הַגִּידָה־נָּא לִי אֵיפֹה הֵם רֹעִים:

(יז) וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נָסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֹמְרִים נֵלְכָה דֹתָיְנָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחַר אֶחָיו וַיִּמְצָאֵם בְּדֹתָן:

(יח) וַיִּרְאוּ אֹתוֹ מֵרָחֹק וּבְטֶרֶם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לַהֲמִיתוֹ:

— תרגום יונתן —

(טו) וְאַשְׁכְּחֵיהּ גַּבְרִיאֵל בְּדַמּוּת גַּבְרָא וְהָא טָעֵי בְּחַקְלָא וְשַׁאֲלֵיהּ גַּבְרָא לְמֵימָר מָה אַנְתְּ בָּעֵי

(טז) וַאֲמַר יָת אָחַי אֲנָא בָּעֵי חֲוִי לִי אֵיכָן אִינּוּן רָעָן

(יז) וַאֲמַר גַּבְרָא נַטָלוּ מִכָּאן אֲרֵי שְׁמָעִית דְּאָמְרִין נֵיזֵל לְדֹתָן וַאֲזַל יוֹסֵף בָּתַר אָחוֹי וְאַשְׁכְּחִינוּן בְּדוֹתָן

(יח) וְחָמוּן יָתֵיהּ מֵרָחִיק וְעַד לָא קָרִיב לְוָתְהוֹם וְאִתְיַיעֲטוּ עֲלוֹי לְמִקְטְלֵיהּ

— רשב"ם —

וימצאהו איש והנה תעה וגו' - להגיד חשיבותו של יוסף נכתב זה שלא רצה לחזור לאביו כשלא מצאם בשכם אלא בקשם עד שמצאם ואף על פי שהיה יודע שמתקנאים בו, הלך ובקשם כמו שאמר לו אביו: והשיבני דבר.

בדתן - לפי הפשט שם העיר וגם בשופטים היא נזכרת.

ויתנכלו אותו - נתמלאו נכליות וערמומיות עליו, כמו: וארור נוכל. בנכליהם אשר נכלו.

— תרגום אונקלוס —

(טו) וְאַשְׁכְּחֵיהּ גַּבְרָא וְהָא תָעֵי בְּחַקְלָא וּשְׁאָלֵיהּ גַּבְרָא לְמֵימַר מָה אַתְּ בָּעֵי:

(טז) וַאֲמַר יָת אַחַי אֲנָא בָּעֵי חֲוִי **כְּעַן** לִי הֵיכָא אִנּוּן רָעָן:

(יז) וַאֲמַר גַּבְרָא נְטָלוּ מִכָּא אֲרֵי שְׁמָעִית דַּאֲמְרִין נֵיזֵל לְדֹתָן וַאֲזַל יוֹסֵף בָּתַר אֲחוֹהִי וְאַשְׁכְּחִנּוּן בְּדֹתָן:

(יח) וַחֲזוֹ יָתֵיהּ מֵרָחִיק עַד לָא קָרִיב לְוָתְהוֹן **וְחַשִּׁיבוּ עֲלוֹהִי לְמִקְטְלֵיהּ:**

— ראב"ש —

וימצאהו איש פרש"י שהוא גבריאל. שמעתי שהוא רפ"אל בגימ' אי"ש. תימה גדולה יש איש חכם ונבון כמו יעקב אבינו שלח יוסף החביב עליו כנפשו בין אחיו אשר מכירם שהיו שונאים אותו שנאת מות. וי"ל כי יעקב לא לחנם שלחו וכי אמר הלא אחיך רועים בשכם אמר שכם מקום מוכן לפורענות הוא ואי אפשר שום זמן שלא יכשלו את מי אשלח ומי ילך לנו שיאמינו בו ללכת ולברוח מן המקום הרע ההוא אם לא לילך בן החביב עלי על הספק אשלחנו כי ודאי יכשלו אם יעמדו שם שעה אחת והודאי מוציא מספק:

ויאמר האיש נסעו מזה פירש"י נסעו מן האחוה מנא ליה לרש"י הא אלא י"ל זה גימטרייא י"ב כמנין בני יעקב ועל זה נדחק רש"י לפרש שפירושו מן האחוה נסעו:

בראשית · פרק לז

– רש"י –

ונראה מה יהיו חלמתיו. אָמַר רַבִּי יִצְחָק מִקְרָא זֶה אוֹמֵר דָּרְשֵׁנִי, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת כֵּן, הֵם אוֹמְרִים נַהֲרֹגֵהוּ וְהַכָּתוּב מְסַיֵּם וְנִרְאֶה מַה יִּהְיוּ חֲלֹמֹתָיו – נִרְאֶה דְּבַר מִי יָקוּם אִם שָׁלְכֶם אוֹ שֶׁלִּי. וְאִ"א שֶׁיֹּאמְרוּ הֵם וְנִרְאֶה מַה יִּהְיוּ חֲלֹמֹתָיו, שֶׁמִּכֵּינָן שֶׁיַּהַרְגוּהוּ בָּטְלוּ חֲלוֹמוֹתָיו:

לא נכנו נפש. מַכַּת נֶפֶשׁ, זוֹ הִיא מִיתָה:

למען הציל אתו. רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְעִידָה עַל רְאוּבֵן שֶׁלֹּא אָמַר זֹאת אֶלָּא לְהַצִּיל אוֹתוֹ שֶׁיָּבֹא הוּא וְיַעֲלֵנוּ מִשָּׁם, אָמַר אֲנִי בְּכוֹר וְגָדוֹל שֶׁבְּכֻלָּן, לֹא יִתָּלֶה הַסֵּרָחוֹן אֶלָּא בִּי:

– בראשית –

(יט) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה בַּעַל הַחֲלֹמוֹת הַלָּזֶה בָּא:

(כ) וְעַתָּה ׀ לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ וְנַשְׁלִכֵהוּ בְּאַחַד הַבֹּרוֹת וְאָמַרְנוּ חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ וְנִרְאֶה מַה־יִּהְיוּ חֲלֹמֹתָיו:

(כא) וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נַכֶּנּוּ נָפֶשׁ:

(כב) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רְאוּבֵן ׀ אַל־תִּשְׁפְּכוּ־דָם הַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וְיָד אַל־תִּשְׁלְחוּ־בוֹ לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לַהֲשִׁיבוֹ אֶל־אָבִיו:

– תרגום יונתן –

(יט) וַאֲמָרוּ שְׁמָעוֹן וְלֵוִי דַּהֲווֹ אָחִין בְּעֵיטָתָא גְּבַר לְאָחוּי הָא מָרֵי חֶלְמַיָּא דֵּיכִי אָתֵי

(כ) וּכְדוֹן אָתוּ וְנִקְטְלִינֵיהּ וְנַרְמִינֵיהּ בְּחַד מִן גּוּבַיָּא וְנֵימַר חַיְתָא בִּישְׁתָּא אֲכָלְתֵּיהּ וְנִחְמֵי מַה יְהֵי פֻּשְׁרֵי חֶלְמוֹי

(כא) וּשְׁמַע רְאוּבֵן וְשֵׁזְבֵיהּ מִן יְדֵיהוֹן וַאֲמַר לָא נַקְטְלִינֵהּ דְּלָא נִתְחַיֵּיב בְּאַדְמֵיהּ

(כב) וַאֲמַר לְהוֹם רְאוּבֵן לָא תֵשְׁדוּן אֱדַם זַכְאֵי טְלוּקוּ יָתֵיהּ לְגוּבָא הָדֵין דִּבְמַדְבְּרָא וְיַד דְּקֻטוּלִין לָא תּוֹשְׁטוּן בֵּיהּ בְּגִין לְשֵׁיזָבָא יָתֵיהּ מִידֵיהוֹן לַאֲתָבוּתֵיהּ לְוַת אֲבוֹי

– רשב"ם –

הלזה - כל הלזה כשרואים אותו מרחוק. וכן: מי האיש הלזה צי"ל בלע"ז, אבל הזה ציש"ט בלע"ז כמו: המן הרע הזה כשהוא בקרוב.

לכו ונהרגהו - לשון הזמנת בני אדם. וכן: לכו ונמכרנו לישמעאלים. וכן הבה נא. הבה נתחכמה. וכן ראה אנכי נותן לפניכם היום.

ויצלהו מידם - שלא נהרג.

השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר - מקום שאין בני אדם מצויין שם וימות מאליו.

למען הציל - הפסוק מעיד על ראובן כי להצילו נתכוון כמו שמוכיח סופו.

– תרגום אונקלוס –

(יט) וַאֲמָרוּ גְּבַר לַאֲחוּהִי הָא מָרֵי חֶלְמַיָּא דֵּיכִי אָתָא:

(כ) וּכְעַן אֱתוֹ וְנִקְטְלִנֵּיהּ וְנִרְמִנֵּיהּ בַּחֲדָא מִן גֻּבַיָּא וְנֵימַר חַיְתָא בִּישְׁתָּא אֲכָלְתֵּיהּ וְנֶחֱזֵי מָה יְהוֹן **בְּסוֹף** חֶלְמוֹהִי:

(כא) וּשְׁמַע רְאוּבֵן וְשֵׁזְבֵיהּ מִידֵיהוֹן וַאֲמַר לָא נְקַטְלִנֵּיהּ נַפְשׁ:

(כב) וַאֲמַר לְהוֹן רְאוּבֵן לָא תוֹשְׁדוּן דְּמָא רְמוֹ יָתֵיהּ לְגֻבָּא הָדֵין דִּ בְּמַדְבְּרָא וְיָדָא לָא תּוֹשְׁטוּן בֵּיהּ בְּדִיל לְשֵׁיזָבָא יָתֵיהּ מִידֵיהוֹן לַאֲתָבוּתֵיהּ לְוָת אֲבוּהִי:

– רא"ש –

בראשית · פרק לז

– רש"י –

את כתנתו. זֶה חָלוּק:

את כתנת הפסים. הוּא שֶׁהוֹסִיף לוֹ אָבִיו יוֹתֵר עַל אֶחָיו:

והבור רק אין בו מים. מְמַשְׁמַע שְׁנֶאֱמַר וְהַבּוֹר רֵק, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁאֵין בּוֹ מַיִם, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אֵין בּוֹ מָיִם? מַיִם אֵין בּוֹ, אֲבָל נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים יֵשׁ בּוֹ (בראשית רבה, שבת כ"ב):

– בראשית –

(כג) וַיְהִי֙ כַּאֲשֶׁר־בָּ֣א יוֹסֵ֔ף אֶל־אֶחָ֖יו וַיַּפְשִׁ֣יטוּ אֶת־יוֹסֵ֑ף אֶת־כֻּתָּנְתּ֗וֹ אֶת־כְּתֹ֙נֶת֙ הַפַּסִּ֔ים אֲשֶׁ֖ר עָלָ֥יו:

(כד) וַיִּקָּחֻ֖הוּ וַיַּשְׁלִכ֣וּ אֹת֑וֹ הַבּ֣וֹר וְהַבּ֗וֹר רֵ֚ק אֵ֣ין בּ֔וֹ מָֽיִם:

– תרגום יונתן –

(כג) וַהֲוָה כַּד אָתָא יוֹסֵף לְוָת אֲחוֹהִי וְאַשְׁלָחוּ יַת יוֹסֵף יַת פַּרְגוֹדֵיהּ יַת פַּרְגּוֹד מְצַיָּיר דְּעֲלוֹי

(כד) וְנָסְבוּ יָתֵיהּ וְטַלְקוּ יָתֵיהּ לְגוּבָא וְגוּבָא סָרִיק לֵית בֵּיהּ מוֹי בְּרַם חֵיוִין וְעַקְרַבִּין הֲווֹ בֵּיהּ

– רשב"ם –

את כתנת הפסים - י"א לא הזכירה אלא לרמוז לך שהיא גרמה תחילת השנאה. וזה אינו אלא לפי שהוא אומר לפניו וישלחו את כתנת הפסים להטעותו שיחשוב בלבו כי חיה רעה אכלתהו. כמו שאמר: ויכירה ויאמר כתונת בני לכך הוא מזכירה כאן.

אין בו מים - שאם היה בו מים לא היו משליכין אותו שם. שאם כן היו מטביעין אותו וממיתין אותו בידם והם אמרו: ויד אל תשלחו בו וידינו אל תהי בו לגרום לו מיתה.

– תרגום אונקלוס –

(כג) וַהֲוָה כַּד עַל יוֹסֵף לְוָת אֲחוּהִי וְאַשְׁלָחוּ יָת יוֹסֵף יָת כְּתוֹנֵיהּ יָת כְּתוֹנָא דְּפַסֵּי דִּי עֲלוֹהִי:

(כד) וְנָסְבוּהִי וּרְמוֹ יָתֵיהּ לְגֻבָּא וְגֻבָּא רֵיקָא לֵית בֵּיהּ מַיָּא:

– ראב"ש –

והבור רק אין בו מים. פירש"י מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. וא"ת מנא ליה הא י"ל דהוי מיעוט אחר מיעוט רק אין בו מים ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ונמי מוכח מתיבת וישבו לאכול לחם נוטריקון ויש בו לאכול לחם כלומר דבר שהוא למאכל לאפוקי עצים ואבנים:

בראשית · פרק לז

– רש"י –

ארחת. כְּתַרְגּוּמוֹ שְׁיָרַת, עַל שֵׁם הוֹלְכֵי אֹרַח:

וגמליהם נשאים וגו'. לָמָּה פִּרְסֵם הַכָּתוּב אֶת מַשָּׂאָם? לְהוֹדִיעַ מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים, שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל עַרְבִיִּים לָשֵׂאת אֶלָּא נֵפֶט וְעִטְרָן, שֶׁרֵיחָן רַע, וְלָזֶה נִזְדַּמְּנוּ בְּשָׂמִים, שֶׁלֹּא יִזּוֹק מֵרֵיחַ רַע:

נכאת. כָּל כִּנּוּסֵי בְּשָׂמִים הַרְבֵּה קְרוּי נְכֹאת, וְכֵן וַיַּרְאֵם אֶת כָּל בֵּית נְכֹתֹה (מלכים ב כ') – מִרְקַחַת בְּשָׂמָיו. וְאֶנְקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן שַׂעֲוָה:

צרי. שָׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקֶּטֶף, וְהוּא נָטָף הַנִּמְנֶה עִם סַמָּנֵי הַקְּטֹרֶת:

ולט. לוֹטִיתָא שְׁמוֹ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּהוּ שֹׁרֶשׁ עֵשֶׂב, וּשְׁמוֹ אשטרולוזיאה בְּמַסֶּכֶת נִדָּה:

– בראשית –

(כה) וַיֵּשְׁבוּ֙ לְאֶ֣כֶל־לֶ֔חֶם וַיִּשְׂא֤וּ עֵֽינֵיהֶם֙ וַיִּרְא֔וּ וְהִנֵּ֥ה אֹרְחַ֛ת יִשְׁמְעֵאלִ֖ים בָּ֣אָה מִגִּלְעָ֑ד וּגְמַלֵּיהֶ֗ם נֹשְׂאִים֙ נְכֹא֣ת וּצְרִ֔י וָלֹ֖ט הוֹלְכִ֥ים לְהוֹרִ֖יד מִצְרָֽיְמָה׃

– תרגום יונתן –

(כה) וְחָזְרוּ לְמֵיכַל לַחֲמָא וּזְקָפוּ עֵינֵיהוֹן וַחֲמוֹן וְהָא סִיעָא דַּעֲרָבָאִין אַתְיָא מִגִּלְעָד וּגְמַלֵּיהוֹן טְעוּנִין שַׁעֲוָה וּשְׂרַף קֵטַף וּלְטוֹם מְטַיְּילִין לַאֲחָתָא לְמִצְרָיִם

– רשב"ם –

– תרגום אונקלוס –

(כה) **וְאַסְחָרוּ** לְמֵיכַל לַחְמָא וּזְקָפוּ עֵינֵיהוֹן וַחֲזוֹ וְהָא שְׁיָרַת **עֲרָבָאֵי** אָתְיָא מִגִּלְעָד וְגַמְלֵיהוֹן טְעִינִין שְׁעַף וּקְטַף וּלְטוּם אָזְלִין לַאֲחָתָא לְמִצְרָיִם:

– רא"ש –

בראשית · פרק לז

– רש"י –

מה בצע. מַה מָּמוֹן, כְּתַרְגּוּמוֹ:

וכסינו את דמו. וְנַעֲלִים אֶת מִיתָתוֹ:

– בראשית –

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־אֶחָיו מַה־בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת־אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ:

– תרגום יונתן –

(כו) וַאֲמַר יְהוּדָה לַאֲחוֹהִי מַה הַנְיַית מָמוֹן יְהֵי לָן אֲרוּם נִקְטוֹל יַת אֲחוּנָא וּנְכַסֵּי עַל דְּמֵיהּ

– רשב"ם –

אלה תולדות יעקב - אלה המקראות ומאורעות שאירעו ליעקב. והנה זה הבל הוא, כי כל אלה תולדות האמורים בתורה ובכתובים יש מהם שמפרש בני האדם ויש מהם רבים שמפרשים בני בנים, כאשר פירשתי באלה תולדות נח. למעלה בפ' בראשית כתיב: ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת. ואחרי כן מפרש כי העולם חטאו: ונח מצא חן ואחרי כן מפרש: אלה תולדות נח בני בניו היאך כי שלשה בנים היה לו וצווה הקב"ה להכניסם בתיבה י"ב חדש ובצאתם ויולדו להם בנים אחר המבול, עד שעולים לשבעים בנים שהיו שבעים אומות, כדכתיב: מאלה נפרדו וגו'. וכן בעשו פרשה ראשונה מפרש בני עשו שנולדו לו במקום אביו ואחרי כן וילך אל ארץ וגו' וישב לו בהר שעיר וכל הפרשה. וכתיב: אלה תולדות עשו אבי אדום בהר שעיר. וכל פרשה שנייה זאת בבני עשו, וכשם שמצינו בעשו שפירש שבניו נולדו במגורי אביו קודם שהלך אל ארץ מפני יעקב, ובני בניו נולדו בהר שעיר, כן ביעקב למעלה כתיב: ויהיו בני יעקב שנים עשר וגו'. ומפרש לבסוף אלה בני יעקב אשר ילדו לו בפדן ארם ויבא אל יצחק אביו וגו' הרי פירש בניו של יעקב והיכן נולדו כאשר עשה בבני עשו. ועתה כותב אלה תולדות יעקב בני בניו שהיו שבעים והיאך נולדו. כיצד יוסף היה בן שבע עשרה שנה ונתקנאו בו אחיו ומתוך כך ירד יהודה מאת אחיו והיה לו בנים בכזיב ובעדולם שלה ופרץ וזרח ונתגלגל הדבר שיוסף הורד מצרימה ונולדו לו במצרים מנשה ואפרים ושלח יוסף בשביל אביו וביתו עד שהיו שבעים, וכל זה היה צריך משה רבנו לכתוב שעל זה

– תרגום אונקלוס –

(כו) וַאֲמַר יְהוּדָה לַאֲחוֹהִי מָה מָמוֹן נִתְהַנֵּי לָנָא אֲרֵי נִקְטוֹל יָת אָחוּנָא וּנְכַסֵּי עַל דְּמֵיהּ:

– רא"ש –

מה בצע כי נהרוג אחינו וכסינו את דמו. לשון דמים כלומר מן בני אדם אין זו נקמה. אי נמי פשט וכסינו את דמו לשון כיס דמו לשון משנה דמים מעות כלומר טוב לנו שנמכרנו ונשים את דמו בכיס לכו ונמכרנו לישמעאלים וכו' ולא אמרו אבל נמכרנו דמשמע דקאי להריגה:

בראשית · פרק לז

– רש"י –

וישמעו. וְקַבִּילוּ מִנֵּהּ, וְכָל שְׁמִיעָה שֶׁהִיא קַבָּלַת דְּבָרִים כְּגוֹן זֶה, וּכְגוֹן וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו, נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע – מְתֻרְגָּם נְקַבֵּל; וְכָל שֶׁהִיא שְׁמִיעַת הָאֹזֶן, כְּגוֹן וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן, וְרִבְקָה שֹׁמַעַת, וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל, שָׁמַעְתִּי אֶת תְּלוּנֹּת – כֻּלָּן מְתֻרְגָּם וּשְׁמָעוּ, וּשְׁמָעַת, וּשְׁמַע, שְׁמִיעַ קֶדָמַי:

– בראשית –

(כז) לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים וְיָדֵנוּ אַל־תְּהִי־בוֹ כִּי־אָחִינוּ בְשָׂרֵנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו:

– תרגום יונתן –

(כז) אִיתוּי וּנְזַבְּנִנֵּיהּ לַעֲרָבָאִין וִידָנָא לָא תְהֵי בֵּיהּ לְמִקְטְלֵיהּ אֲרוּם אָחוּנָא בִּשְׂרָנָא הוּא וְקַבִּילוּ אָחוֹי

– רשב"ם –

הוכיחם בשבעים נפש ירדו אבותיך וגו'.

אלה תולדות יעקב - אלה המקראות ומאורעות שאירעו ליעקב. והנה זה הבל הוא, כי כל אלה תולדות האמורים בתורה ובכתובים יש מהם שמפרש בני האדם ויש מהם רבים שמפרשים בני בנים, כאשר פירשתי באלה תולדות נח. למעלה בפ' בראשית כתיב: ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת. ואחרי כן מפרש כי העולם חטאו: ונח מצא חן ואחרי כן מפרש: אלה תולדות נח בני בניו היאך כי שלשה בנים היה לו וצווה הקב"ה להכניסם בתיבה י"ב חדש ובצאתם ויולדו להם בנים אחר המבול, עד שעולים לשבעים בנים שהיו שבעים אומות, כדכתיב: מאלה נפרדו וגו'. וכן בעשו פרשה ראשונה מפרש בני עשו שנולדו לו במקום אביו ואחרי כן וילך אל ארץ וגו' וישב לו בהר שעיר וכל הפרשה. וכתיב: אלה תולדות עשו אבי אדום בהר שעיר. וכל פרשה שנייה זאת בבני עשו, וכשם שמצינו בעשו שפירש שבניו נולדו במגורי אביו קודם שהלך אל ארץ מפני יעקב, ובני בניו נולדו בהר שעיר, כן ביעקב למעלה כתיב: ויהיו בני יעקב שנים עשר וגו'. ומפרש לבסוף אלה בני יעקב אשר ילדו לו בפדן ארם ויבא אל יצחק אביו וגו' הרי פירש בניו של יעקב והיכן נולדו כאשר עשה בבני עשו. ועתה כותב אלה תולדות יעקב בני בניו שהיו שבעים והיאך נולדו. כיצד יוסף היה בן שבע עשרה שנה

– תרגום אונקלוס –

(כז) אֵתוּ וּנְזַבְּנִנֵּיהּ **לַעֲרָבָאֵי** וִידָנָא לָא תְהֵי בֵּיהּ אֲרֵי אָחוּנָא בִּסְרָנָא הוּא וְקַבִּילוּ **מִנֵּיהּ** אֲחוֹהִי:

– רא"ש –

בראשית · פרק לז

– רש"י –

ויעברו אנשים מדינים. זוֹ הִיא שֵׁירָה אַחֶרֶת, וְהוֹדִיעֲךָ הַכָּתוּב שֶׁנִּמְכַּר פְּעָמִים הַרְבֵּה:

וימשכו. בְּנֵי יַעֲקֹב אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּהוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים, וְיִשְׁמְעֵאלִים לַמִּדְיָנִים, וְהַמִּדְיָנִים לַמִּצְרִים:

– בראשית –

(כח) וַיַּעַבְרוּ֙ אֲנָשִׁ֣ים מִדְיָנִ֔ים סֹחֲרִ֑ים וַיִּמְשְׁכ֣וּ וַיַּעֲל֤וּ אֶת־יוֹסֵף֙ מִן־הַבּ֔וֹר וַיִּמְכְּר֥וּ אֶת־יוֹסֵ֖ף לַיִּשְׁמְעֵאלִ֑ים בְּעֶשְׂרִ֣ים כָּ֔סֶף וַיָּבִ֥יאוּ אֶת־יוֹסֵ֖ף מִצְרָֽיְמָה׃

– תרגום יונתן –

(כח) וְעָבְרוּ גַּבְרֵי מִדְיָנָאֵי מָרֵי פִּרְקְמַטְיָא וּנְגִידוּ וְאַסִיקוּ יַת יוֹסֵף מִן גּוּבָא וְזַבִּינוּ יַת יוֹסֵף לַעֲרָבָאִין בְּעֶשְׂרִין מָעִין דִּכְסַף וְזַבְּנוּ מִנְּהוֹן סַנְדְּלִין וְאַיְיתִיו יַת יוֹסֵף לְמִצְרָיִם

– רשב"ם –

ונתקנאו בו אחיו ומתוך כך ירד יהודה מאת אחיו והיה לו בנים בכזיב ובעדולם שלה ופרץ וזרח ונתגלגל הדבר שיוסף הורד מצרימה ונולדו לו במצרים מנשה ואפרים ושלח יוסף בשביל אביו וביתו עד שהיו שבעים, וכל זה היה צריך משה רבנו לכתוב שעל זה הוכיחם בשבעים נפש ירדו אבותיך וגו'.

לכו ונהרגהו - לשון הזמנת בני אדם. וכן: לכו ונמכרנו לישמעאלים. וכן הבה נא. הבה נתחכמה. וכן ראה אנכי נותן לפניכם היום.

אין בו מים - שאם היה בו מים לא היו משליכין אותו שם. שאם כן היו מטביעין אותו וממיתין אותו בידם והם אמרו: ויד אל תשלחו בו וידינו אל תהי בו לגרום לו מיתה.

ויעברו אנשים מדינים - ובתוך שהיו יושבים לאכול לחם ורחוקים היו קצת מן הבור לבלתי אכול על הדם וממתינים היו לישמעאלים שראו וקודם שבאו הישמעאלים עברו אנשים מדינים אחרים דרך שם וראוהו בבור ומשכוהו ומכרוהו המדיינים לישמעאלים. ויש לומר: שהאחים לא ידעו ואף על פי שכתוב אשר מכרתם אותי מצרימה. יש לומר:

– תרגום אונקלוס –

(כח) וַעֲבָרוּ גַּבְרֵי מִדְיָנָאֵי תַּגָּרֵי וּנְגִידוּ וְאַסִיקוּ יָת יוֹסֵף מִן גֻּבָּא וְזַבִּינוּ יָת יוֹסֵף **לַעֲרָבָאֵי** בְּעֶסְרִין כְּסָף וְאַיְתִיו יָת יוֹסֵף לְמִצְרָיִם:

– רא"ש –

וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף. והישמעאלים למדינים והמדינים מכרו אותו אל מצרים כדפ"י וכן פירש פסים על שם המכירות איתא במדרש מהרו המדינים לקנותו בעודו בבור לפי שהיו מכירים הישמעאלים שראו מרחוק שהיו עשירים ושיקנוהו כאשר עשו והישמעאלים מכרוהו לפוטיפר ואיתא בב"ר א"ל פוטיפר גרמוני מוכר כושי ואין כושי מוכר גרמוני פירוש אדם לבן לפי' הכושי חפץ בזרע לבן ומעכבהו לעצמו תנו לי ערב שלא גנבתם

בראשית · פרק לז

– בראשית –

(כט) וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין־יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו:

(ל) וַיָּשָׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמֶר הַיֶּלֶד אֵינֶנּוּ וַאֲנִי אָנָה אֲנִי־בָא:

– תרגום יונתן –

(כט) וְתַב רְאוּבֵן לְגוֹבָא אֲרוּם לָא הֲוָה עִמְהוֹן לְמִסְעוֹד כַּד זַבְנוּהִי דַּהֲוָה יָתֵיב בְּצוֹמָא עַל דְּבַלְבֵּל מַצַּע אָבוֹי וַאֲזַל וְיָתֵיב בֵּינֵי טַוְורַיָא לְמֶהֱדוֹר לְגוּבָא לְאַסְקוּתֵיהּ לְאָבוּי מָאִים יְסַב לֵיהּ אַפִּין וְכִיוַון דְּתָב וַחֲמָא וְהָא לֵית יוֹסֵף בְּגוֹבָא וּבְזַע יַת לְבוּשׁוֹי

(ל) וְתַב לְוָת אָחוּי וַאֲמַר טַלְיָא לֵיתוֹהִי וַאֲנָא לְהָן אֲנָא אָתֵי וְהֵיכְדֵין נָחֲמֵי סְבַר אַפּוֹי דְּאַבָּא

– רש"י –

וישב ראובן. בִּמְכִירָתוֹ לֹא הָיָה שָׁם, שֶׁהִגִּיעַ יוֹמוֹ לֵילֵךְ וּלְשַׁמֵּשׁ אֶת אָבִיו. דָּ"אַ עָסוּק הָיָה בְּשַׂקּוֹ וּבְתַעֲנִיתוֹ עַל שֶׁבִּלְבֵּל יְצוּעֵי אָבִיו:

אנה אני בא. אָנָה אֶבְרַח מִצַּעַרוֹ שֶׁל אַבָּא?

– רשב"ם –

שהגרמת מעשיהם סייעה במכירתו. זה נראה לי לפי עומק דרך פשוטו של מקרא. כי ויעברו אנשים מדינים משמע ע"י מקרה והם מכרוהו לישמעאלים. ואף אם באתה לומר וימכרו את יוסף לישמעאלים כי אחיו מכרוהו, אם כן צריך לומר שהם ציוו למדינים סוחרים למושכו מן הבור, ואח"כ מכרוהו לישמעאלים.

והמדנים מכרו אותו אל המצרים - מדן ומדין וישמעאלים אחים היו ומדן וישמעאלים אחד הם לפי הפשט, לכך הוא אומר: כי מדנים מכרוהו וישמעאלים הורידוהו שמה, כי שניהם אחד הם לפי הפשט.

אנא אני בא - למה באתי אל הבור.

– תרגום אונקלוס –

(כט) וְתָב רְאוּבֵן לְגֻבָּא וְהָא לֵית יוֹסֵף בְּגֻבָּא וּבְזַע יָת לְבוּשׁוֹהִי:

(ל) וְתָב לְוָת אֲחוֹהִי וַאֲמַר עוּלֵימָא לֵיתוֹהִי וַאֲנָא לְאָן אֲנָא אָתֵי:

– רא"ש –

אותו והביאו המדינים לערב להם וזהו שאמר הכתוב והמדינים מכרו אותו אל מצרים וכו' פירוש על ידם אך קשה דכתיב ויקנהו פוטיפר מיד הישמעאלים. וי"ל דמדין ומדן אחד הם ונמכר שני פעמים לבד אך על ידי שלשה היה נמכר ראו בני יעקב הישמעאלים מרחוק והכירום שהיו עשירים ומדינים עברו מיד ונדרו להם בני יעקב מעות להיות סרסורים לעזור להם למכרו לישמעאלים וקנאוהו הישמעאלים. וגם שכרו למדינים לבוא למצרים לעוזרם למכרו ולהעיד על הקנייה וזהו והמדנים

בראשית · פרק לז

– רש"י –

את דבתם רעה. כָּל רָעָה שֶׁהָיָה רוֹאֶה בְּאֶחָיו בְּנֵי לֵאָה הָיָה מַגִּיד לְאָבִיו, שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין אֵבֶר מִן הַחַי, וּמְזַלְזְלִין בִּבְנֵי הַשְּׁפָחוֹת לִקְרוֹתָן עֲבָדִים, וַחֲשׁוּדִים עַל הָעֲרָיוֹת, וּבִשְׁלְשָׁתָן לָקָה: וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים בְּמְכִירָתוֹ וְלֹא אֲכָלוּהוּ חַי, וְעַל דְּבָה שֶׁסִּפֵּר עֲלֵיהֶם שֶׁקּוֹרִין לַאֲחֵיהֶם עֲבָדִים – "לְעֶבֶד נִמְכַּר יוֹסֵף", וְעַל עֲרָיוֹת שֶׁסִּפֵּר עֲלֵיהֶם, וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת אֲדֹנָיו וְגוֹ':

שעיר עזים. דָּמוֹ דּוֹמֶה לְשֶׁל אָדָם:

הכתנת. זֶה שְׁמָהּ, וּכְשֶׁהִיא דְּבוּקָה לְתֵבָה אַחֶרֶת, כְּגוֹן כְּתֹנֶת יוֹסֵף, כְּתֹנֶת פַּסִּים, כְּתֹנֶת בַּד, נָקוּד כְּתֹנֶת:

– בראשית –

(לא) וַיִּקְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכֻּתֹּנֶת בַּדָּם:

– תרגום יונתן –

(לא) וּנְסָבוּ יַת פַּרְגּוֹדָא דְיוֹסֵף וּנְכָסוּ צְפִיר בַּר עִיזֵי אֲרוּם אַדְמֵיהּ דָמֵי לְדַגְבְרָא וּטְבָלוּ יַת פַּרְגּוֹדָא בְּאַדְמָא

– רשב"ם –

– תרגום אונקלוס –

(לא) וּנְסִיבוּ יָת כְּתוּנָא דְיוֹסֵף וּנְכִיסוּ **צְפִיר בַּר** עִזֵּי וּטְבָלוּ יָת כְּתוּנָא בִּדְמָא:

– רא"ש –

מכרו אותו וגם מיד הישמעאלים קנאו פוטיפר וניחא ב' הפסוקים. אכן קשה לרשב"ם אחי ר"ת הא כתיב את מדן ואת מדין ומשמע דשתי אומות הן ועוד דכתיב פסים רמז לד' מכירות לפ"י רשב"ם הישמעאלים לקחו ממדינים שלקחו תחילה מבני יעקב כדמפורש בקרא ויעברו אנשים מדינים סוחרים וישמעאלים מכרוהו למדנים ולא היה בידם מעות אלא כך אמרו המדנים יהיה בידכם עד שנרד למצרים ולשם נפרעה מעות כי אתם לא תוכלו למכור גרמוני שאתם כושיים כדמפורש

בראשית · פרק לז

– רש"י –

– בראשית –

(לב) וַיְשַׁלְּחוּ֙ אֶת־כְּתֹנֶ֣ת הַפַּסִּ֔ים וַיָּבִ֖יאוּ אֶל־אֲבִיהֶ֑ם וַיֹּאמְר֗וּ זֹ֚את מָצָ֣אנוּ הַכֶּר־נָ֔א הַכְּתֹ֥נֶת בִּנְךָ֖ הִ֥וא אִם־לֹֽא׃

– תרגום יונתן –

(לב) וְשַׁדָּרוּ בְּיַד בְּנֵי זִלְפָּה וּבְיַד בְּנֵי בִלְהָה יַת פַּרְגּוֹד מְצַיָּר וְאַיְתוֹהִי לְוָת אֲבוּהוֹן וְאָמְרוּ הָא אַשְׁכַּחֲנָא אִשְׁתְּמוֹדַע כְּדוּן הֲפַרְגּוֹדָא דִבְרָךְ הִיא אִין לָא

– רשב"ם –

וישלחו - על ידי בני אדם שלא יגידו מי השולחים, אלא שאמרו זאת מצאנו.

– תרגום אונקלוס –

(לב) וְשַׁלָּחוּ יָת כִּתוּנָא דְפַסֵּי וְאַיְתִיוּ לְוָת אֲבוּהוֹן וַאֲמָרוּ דָּא אַשְׁכַּחְנָא אִשְׁתְּמוֹדַע **כְּעַן** הֲכִתוּנָא דִבְרָךְ הִיא אִם לָא׃

– רא"ש –

ויותר עיקר שימכר בידינו ועשו כן והמדנים מכרו אותו לפוטיפר וניחא ויקנהו פוטיפר מיד הישמעאלים שהמה מסרו לו שעדיין לא פרעו אותו המדנים שהיו כמו סרסורה שמוכר לזה בעודו בזה:

וישלחו את כתונת הפסים. פירוש נקבוה בסכין כמו שיני חיה רעה וכן וחיתו מעבור בשלח. תימא איך היה כיוסף יפה תואר ויפה מראה בשביל מה לא נמכר אלא בעשרים כסף. וי"ל שנמכר בכ' זקוקים פירוש מרק"וש בלעז שהרי כסף עולה בגימ' ק"ס צרופים בלעז אישט"רלונש וכן

בראשית · פרק לז

– רש"י –

ויאמר כתנת בני. הֵיא זוֹ:

חיה רעה אכלתהו. נִצְנְצָה בּוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, סוֹפוֹ שֶׁתִּתְגָּרֶה בּוֹ אֵשֶׁת פּוֹטִיפַר. וְלָמָּה לֹא גִּלָּה לוֹ הַקָּבָּ"ה? לְפִי שֶׁהֶחֱרִימוּ וְקִלְלוּ אֶת כָּל מִי שֶׁיְּגַלֶּה, וְשִׁתְּפוּ לְהַקָּבָּ"ה עִמָּהֶם (תנחומא), אֲבָל יִצְחָק הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חַי, אָמַר הֵיאַךְ אֲגַלֶּה וְהַקָּבָּ"ה אֵינוֹ רוֹצֶה לְגַלּוֹת לוֹ:

– בראשית –

(לג) וַיַּכִּירָהּ וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ טָרֹף טֹרַף יוֹסֵף:

– תרגום יונתן –

(לג) וְאִשְׁתְּמוֹדְעָהּ וַאֲמַר פַּרְגּוֹד דִּבְרִי הִיא לָא חֵיוַת בָּרָא אֲכַלְתֵּיהּ וְלָא עַל יַד בְּנֵי נְשָׁא אִתְקְטֵיל אֶלָּא חָמִי אֲנָא בְּרוּחַ קוּדְשָׁא דְּאִיתָא בִּישְׁתָּא קַיְימָא לְקִבְלֵיהּ

– רשב"ם –

את כתנת הפסים - י"א לא הזכירה אלא לרמוז לך שהיא גרמה תחילת השנאה. וזה אינו אלא לפי שהוא אומר לפניו וישלחו את כתנת הפסים להטעותו שיחשוב בלבו כי חיה רעה אכלתהו. כמו שאמר: ויכירה ויאמר כתונת בני לכך הוא מזכירה כאן.

– תרגום אונקלוס –

(לג) וְאִשְׁתְּמוֹדְעַהּ וַאֲמַר כְּתוֹנָא דִּבְרִי חַיְתָא בִּישְׁתָּא אֲכָלַתְּיהּ **מִקְטַל קְטִיל** יוֹסֵף:

– רא"ש –

יש במרק"ו ויש מי שאומר שמתוך לחלוחית הבור שינה עוז פניו והחרדה מסלקת את הדמים ועוז פניו ישונה:

בראשית · פרק לז

– רש"י –

ימים רבים. כ"ב שָׁנָה, מִשֶּׁפֵּרַשׁ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיָּרַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְגוֹ', וּבֶן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַּרְעֹה, וְשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע, וּשְׁנָתַיִם הָרָעָב כְּשֶׁבָּא יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם, הֲרֵי כ"ב שָׁנָה, כְּנֶגֶד כ"ב שָׁנָה שֶׁלֹּא קִיֵּם יַעֲקֹב כִּבּוּד אָב וָאֵם (מגילה ט"ז) – כ' שָׁנָה שֶׁהָיָה בְּבֵית לָבָן, וּב' שָׁנָה בַּדֶּרֶךְ בְּשׁוּבוֹ מִבֵּית לָבָן, שָׁנָה וַחֲצִי בְּסֻכּוֹת וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּבֵית אֵל – וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לְלָבָן זֶה לִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ, לִי הֵן, עָלַי, וְסוֹפִי לִלְקוֹת כְּנֶגְדָּן:

– בראשית –

(לד) וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שִׂמְלֹתָיו וַיָּשֶׂם שַׂק בְּמָתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל־בְּנוֹ יָמִים רַבִּים:

– תרגום יונתן –

(לד) וּבְזַע יַעֲקֹב לְבוּשׁוֹי וַאֲסַר שַׂקָּא בְּחַרְצוֹי וְאִתְאַבֵּל עַל בְּרֵיהּ יוֹמִין סַגִּיאִין

– רשב"ם –

– תרגום אונקלוס –

(לד) וּבְזַע יַעֲקֹב לְבוּשׁוֹהִי וַאֲסַר שַׂקָּא בְּחַרְצֵיהּ וְאִתְאַבַּל עַל בְּרֵיהּ יוֹמִין סַגִּיאִין:

– רא"ש –

בראשית · פרק לז

– רש"י –

וכל בנתיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֲחָיוֹת תְּאוֹמוֹת נוֹלְדוּ עִם כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט וּנְשָׁאוּם, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר כְּנַעֲנִיּוֹת הָיוּ, אֶלָּא מַהוּ וְכָל בְּנֹתָיו? – כַּלּוֹתָיו, שֶׁאֵין אָדָם נִמְנָע מִלִּקְרֹא לַחֲתָנוֹ בְּנוֹ וּלְכַלָּתוֹ בִּתּוֹ:

וימאן להתנחם. אֵין אָדָם מְקַבֵּל תַּנְחוּמִין עַל הַחַי וְסָבוּר שֶׁמֵּת, שֶׁעַל הַמֵּת נִגְזָרָה גְּזֵרָה שֶׁיִּשְׁתַּכַּח מִן הַלֵּב וְלֹא עַל הַחַי (בראשית רבה):

ארד אל בני. כְּמוֹ עַל בְּנִי, וְהַרְבֵּה אֶל מְשַׁמְּשִׁין בְּלְשׁוֹן עַל, אֶל שָׁאוּל וְאֶל בֵּית הַדָּמִים (שמואל ב כ"א), אֶל הִלָּקַח אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְאֶל מוֹת חָמִיהָ וְאִישָׁהּ (שמואל א

– בראשית –

(לה) וַיֻּקְּמוּ כָל־בָּנָיו וְכָל־בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי־אֵרֵד אֶל־בְּנִי אָבֵל שְׁאֹלָה וַיִּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו:

– תרגום יונתן –

(לה) וְקָמוּ כָּל בְּנוֹי וְכָל נְשֵׁי בְנוֹי וַאֲזָלוּ לְמִנַּחֲמָא לֵיהּ וְסָרִיב לְקַבָּלָא תַּנְחוּמִין וַאֲמַר אֲרוּם אֵיחוּת לְוָת בְּרִי כַּד אָבֵילְנָא לְבֵי קְבוּרְתָּא וּבְכָא יָתֵיהּ בְּרַם יִצְחָק אָבוֹי

– רשב"ם –

כי ארד - לא אנחם אלא ארד אל בני אבל שאולה.

ויבך אותו אביו - כלומר: זמן מרובה. ולפי שהוא מיותר דרשו חכמים: אביו יצחק אף כי היה יודע שלא נהרג.

– תרגום אונקלוס –

(לה) וְקָמוּ כָל בְּנוֹהִי וְכָל בְּנָתֵיהּ לְנַחֲמוּתֵיהּ וְסָרִיב **לְקַבָּלָא תַּנְחוּמִין** וַאֲמַר אֲרֵי אֵחוֹת לְוָת (עַל) בְּרִי **כַּד** אֲבֵילָא לִשְׁאוֹל וּבְכָא יָתֵיהּ אֲבוּהִי:

– רא"ש –

בראשית · פרק לז

– רש"י –

ד'):

אבל שאלה. כִּפְשׁוּטוֹ לְשׁוֹן קֶבֶר הוּא – בְּאֶבְלִי אֶקָּבֵר, וְלֹא אֶתְנַחֵם כָּל יָמַי. וּמִדְרָשׁוֹ, גֵּיהִנֹּם; סִימָן זֶה הָיָה מָסוּר בְּיָדִי מִפִּי הַגְּבוּרָה, אִם לֹא יָמוּת אֶחָד מִבָּנַי בְּחַיַּי, מֻבְטָח אֲנִי שֶׁאֵינִי רוֹאֶה גֵּיהִנֹּם:

ויבך אתו אביו. יִצְחָק, בּוֹכֶה הָיָה מִפְּנֵי צָרָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אֲבָל לֹא הָיָה מִתְאַבֵּל, שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חַי:

הטבחים. שׁוֹחֲטֵי בְּהֵמוֹת הַמֶּלֶךְ:

– בראשית –

(לו) וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל־מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים: {פ}

– תרגום יונתן –

(לו) וּמִדְיָנָאֵי זַבִּינוּ יָתֵיהּ לְמִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר רַבָּא דְּפַרְעֹה רַב סַפּוּקְלַטּוֹרְיָא

– רשב"ם –

והמדנים מכרו אותו אל המצרים - מדן ומדין וישמעאלים אחים היו ומדן וישמעאלים אחד הם לפי הפשט, לכך הוא אומר: כי מדנים מכרוהו וישמעאלים הורידוהו שמה, כי שניהם אחד הם לפי הפשט.

– תרגום אונקלוס –

(לו) וּמִדְיָנָאֵי זַבִּינוּ יָתֵיהּ לְמִצְרָיִם לְפוֹטִיפַר רַבָּא דְּפַרְעֹה רַב קָטוֹלַיָּא:

– רא"ש –